

Paşalıktan Poşalığa Bayburt Poşalarının Kültürü*
From Being Pasha to be Poşa the Culture of Bayburt Poşas

Makale Geliş Tarihi/Article | **Makale Kabul Tarihi/Article**
Submission Date | Accepted Date
12.10.2024 | 21.10.2024

Tuğba AKKOYUN**

Doç. Dr., Bayburt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
takkoyun@bayburt.edu.tr

ORC-ID: 0000-0002-0840-1832

Turgay KABAK

Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşerî Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
turgaykarak@gmail.com

ORC-ID: 0000-0002-0823-3074

Özet

Doğu Karadeniz Bölgesi ile Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'ni birbirine bağlayan ve tarihi İpek Yolu üzerinde yer alan Bayburt, kültürel derinliği ile Türk kültür havzası içerisinde son derece önemli bir yere sahiptir. Hem tarihi ticaret yollarının geçiş noktasında bulunması hem de iki farklı bölgeye komşu olması onu Türklerin Anadolu'da yerleştikleri ilk yerlerden biri yapmıştır. Başta Türk kültürünün simge isimlerinden birisi olan Dede Korkut'un coğrafyasında yer alması olmak üzere kendine has pek çok kültürel unsuru barındıran bu il ile ilgili bugüne kadar yeterli çalışma yapıldığı söylenemez. Kültürel araştırma çalışmalarının daha kat etmesi gereken bir yol vardır. Bayburt'un bilim dünyası ile paylaşılması bekleyen pek çok kültürel değeri gün ışığına çıkarılmalıdır. Bu değerlerden biri de bu araştırmanın konusu olan Poşalardır. Poşalar, Türkiye'nin ağırlıklı olarak Doğu ve Kuzeydoğu Anadolu Bölgeleri'nde yaşayan ve geçimlerini elek, kalbur yaparak sağlayan yarı göçebe bir grup olarak bilinir. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yer alan Bayburt ilinde de Poşa nüfusunun varlığı bilinmektedir. Bir etnik grup olarak yaşadığı şehrin kültürel yapısına ayak uydurma konusunda Türkiye'deki en başarılı örneklerden olsa da kendilerine has kültürel dokularını ve özgün renklerini korumayı başaran Bayburt Poşaları üzerine henüz bilimsel bir çalışma yapılmamıştır. Bu da şehir kültürünün bütün renkleri ve özellikleriyle ortaya konulup incelenmesini ve tanıtılmasını engellemektedir. Bu çalışmanın amacı da bu eksikliği gidermektir.

Anahtar Kelimeler: Halk kültürü, sözlü kültür, Poşa, Bayburt Poşaları, sosyal uyum.

* Bu çalışma 09.10.2023 tarihinde sonuçlandırılmış olan 2022/69002-12 numaralı "Bayburt Poşalarının Sözlü Kültürü, Etnografyası ve Halk İnanışları Üzerine Folklorik Bir Araştırma" adlı Bayburt Üniversitesi BAP projesinin yayımıdır.

** Sorumlu Yazar / Corresponding Author

Abstract

Bayburt, which connects the Eastern Black Sea Region and the Northeastern Anatolia Region and is located on the historical Silk Road, has an extremely important place in the Turkish cultural basin with its cultural depth. Being both at the crossing point of historical trade routes and neighboring two different regions made it one of the first places where Turks settled in Anatolia. It cannot be said that sufficient studies have been done so far on this province, which has many unique cultural elements, especially being located in the geography of Dede Korkut, one of the symbolic names of Turkish culture. Cultural research studies still have a long way to go. Many cultural values of Bayburt waiting to be shared with the scientific world should be brought to light. One of these values is the Poşa, which is the subject of this research. The Poşa is known as a semi-nomadic group that lives mainly in the Eastern and Northeastern Anatolia regions of Turkey and makes their living by making sieves and sieves. The existence of the Poşa population is also known in the Bayburt province located in the Eastern Black Sea Region. Although they are one of the most successful examples in Turkey in terms of adapting to the cultural structure of the city they live in as an ethnic group, no scientific study has yet been conducted on the Bayburt Poşa, who have managed to preserve their unique cultural texture and original colors. This prevents the city culture from being revealed, examined and introduced with all its colors and characteristics. The aim of this study is to eliminate this deficiency.

Keywords Folk culture, oral culture, Poşa, Bayburt Poşas, social harmony.

Giriş

Kültür; öğrenme yoluyla aktarılan, ona maruz kalanları biçimlendirip yönlendiren geleneklerden oluşan bir olgudur ve çocukluktan itibaren *kültürlenme*yle edinilir. Bu gelenekler dünyanın nasıl anlamlandırılması, kişilerin nasıl davranması gerektiğini belirler. Kültür sayesinde, toplumu oluşturan insanların düşünce ve davranışlarında belli bir oranda tutarlılık oluşur. İnsanlar, organize yaşamları gruplar içinde paylaşarak kültürel örüntüleri birleştirir, kültürü içselleştirir. Müşterek bellek, inanç, değer ve beklentiler kültürlenme sayesinde insanları ortak tecrübelerle bir araya getirir. Bireylerin uyum sağlayabilmelerinin, başarılarının nedeni kültürdür (Gezon & Kottak, 2020, s. 22).

Kültür, toplumun soyut/ somut dünyasını kapsar ve hem toplumsal hem bireysel nitelikler taşır. İnsanın varlığını belirleyen şey, kişilik sistemi, kültür ve toplumun bir bileşkesidir (Güvenç, 2019, s. 18). Toplum ise gruplar oluşturur. Gruplar aileden etnisiteye, meslektan dile pek noktadan birinde ortaklık gösteren oluşumlardır. Gruplar, büyüyen/ küçülen, güçlenen/ zayıflayan, çözümlü/ dağılılabilen, birbirine benzeyebilen oldukça dinamik yapılar olarak kültür varlığıyla aynı niteliklere sahiptirler. Grupların sürekli karşılaşması sonucu kültürel özelliklerin değiş tokuşu meydana gelir. Bu vesileyle gruplardan en az birinin kültür örüntüleri değişse de *kültürleşme* denilen bu sürece rağmen grupların birbirinden farklı kaldıkları görülür (Gezon & Kottak, 2020, s. 33). Kültürlerin içerisinde fertleri ortak inanç, köken, norm vb. sahip etnik gruplar bulunabilir. Kolektif bir ismi olan, ortak bir soya inanan, dayanışma içerisinde bulunan, kendileriyle bir bölge arasında bağ hisseden etnik gruplar, bu niteliklerinden dolayı başka gruplarca dışta bırakılabilirler. Türkiye'nin farklı bölgelerinde "Poşa" olarak bilinen topluluklar da bu bağlamda değerlendirilebilir.

Etnik gruplar ve ırklar genlerdeki ortaklıktan ziyade, spesifik toplumlardaki algılanış, ebedileştirilişlerine dayanır. Irk ve etnisite ancak *kültürel inşalarla* tanımlanabilir (Gezon & Kottak, 2020, s. 221). Aslen Çingeneleşme içerisinde sayılan Poşalar, Çingeneleşmeden oldukça farklıdır. Türkiye'deki Çingeneleşme üzerine en kapsamlı araştırma yapan isimlerden Esat Uras'a göre Poşa-Elekçi Çingene denilen bu grup yüzyıllarca Ermeniler içerisinde yaşamış, bazıları kendi dillerini de unutmuştur. Çingeneleşme göre daha çalışkan olan Poşalar ile Çingeneleşme arasında anlaşmazlıklar vardır. Poşalar, elek, sepet örür, köylerde çerçilik yaparlar. Çoğunlukla yerleşik hayat yaşarlar. Yazın Orta Anadolu kasabalarında dolaşan ve çalışan Poşalar, kışları yine Kastamonu-Boyabat-Sivas çevresine çekilirler. Kışın yaptıkları elek, sepet gibi şeyleri bahar dönemi yüklenip satış bölgelerine dağılan Poşa kadınları, mayıs sonuna dönerler. Harman zamanı ikinci bir sefere daha çıkarlar. Köylerden para, erzak vb. toplayıp ekim sonunda evlerine dönerler. Poşa'nın evi erzak dolmuştur. Ondan sonra sıra erkeklere gelir. Onlar da elek yapım malzemelerini toplamak için eşeklerini alıp yollara düşerler (Alangu, 2020: 782).

Yaşanan koşullara uyum sağlamakta hayvanların durumu biyolojiktir. Aynı durumda insan, kültür sayesinde uyumu ve başarıyı yakalar (Kottak, 2021, s. 25). Poşa kültürünün koşullara bağlı ve uyumlu bir yapı arz ettiği görülür. Poşaların çoğu yerleşik hayat yaşamakla birlikte eski dönemlerde içlerinde göçebe çadırlarında yaşayanları da vardır. Çoğunluğu bulunduğu bölgenin dinine uyarak Müslüman veya Hıristiyan olmuşlardır. Bununla birlikte eski kendi inanç geleneklerini de yaşatmaya devam etmektedirler (Alangu, 2020: 782).

Poşaların ağırlıklı nüfusu Kars, Ardahan, Erzurum, Artvin, Sivas, Van, Bayburt, Tokat, Erzincan gibi illerde yaşamaktadır (Çetin, 2014: 86). Bu illerde yaşayan Poşalar çoğunlukla akrabadır ve tarihin belli dönemlerinde bir ilden diğerine göç etmişlerdir. Bayburt'ta yaşayan Poşaların kendi atalarının Kars'tan geldiğini söylemeleri de bu durumu desteklemektedir. Grubun Bayburt'a yerleşmesi bir iç göçtür ve göç durumlarında uyum/ entegrasyon süreçleri yaşanır.

Uyum süreci; fert veya grupların göçülen yerin beklentileri doğrultusunda hayatlarını yeniden düzenlemeleri, daha tatminkâr bir yaşam kurma gayretleridir (Saygın & Hasta, 2018, s. 306). Bayburt Poşalarının şehrin kültürüne uyum sağladıkları, etnik grup olarak bilindikleri, farklı yönleriyle ve toplumla uyum içinde varlıklarını sürdürdükleri görülmektedir. Nispeten kapalı toplum özelliği göstermeleri bazı olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Bu nedenle somut olmayan kültürel mirasın aktarılamamasına örnek oluşturabilecek bir durumda oldukları anlaşılmaktadır. Bu çalışma "Bayburt Poşalarının Sözlü Kültürü, Etnografyası ve Halk İnanışları Üzerine Folklorik Bir Araştırma" adlı BAP projesinin sonuçlarını içermektedir. Projenin amacı, Bayburt il sınırlarında yaşayan ve adına Poşa denilen topluluğun gelenek-görenek, örf ve adetlerini kaynak kişilerden derleyerek kayıt altına almaktır. Çalışmada halk bilim veri toplama yöntemlerinden saha araştırması yöntemi içinde mülakat yoluyla derleme kullanılmıştır. Mülakat soruları saha araştırmasının seyrine göre esnek bir şekilde hazırlanmıştır. Mülakatlardan elde edilen verilerin mahiyeti doğrultusunda çalışmanın başlıkları oluşturulmuştur.

1. Aidiyet, Köken Bilgisi, Bayburt'a Göç

1.1. Bayburt-Merkez

Bayburt Poşaları, kendilerini herhangi bir Bayburtludan ayırmamaktadırlar ve birbirinden farklı köken bilgisine sahiptirler. Bayburt merkezde yaşayan Poşalar ve Poşa Hınzeverek (Çatalçeşme) köyünde yaşayanlarla yapılan mülakatlarda ortaklık teşkil eden nokta, Bayburt'a başka yerlerden ve Seferberlik zamanında (1914-1923) geldikleridir. Bayburt'taki Poşaların Erzincan dışındaki Poşalarla bağlantıları, akrabalıkları yoktur. Bayburt'takiler daha eski görülmekte, evlenmeler yoluyla kurulan akrabalık Erzincan'la sınırlandırılmaktadır.

Bayburt Poşalarının hepsinin tanıdığı, saygı duyduğu, en yaşlı bireyi Hesna/ Hesne (Cevahir) Gezici (90 yaşında, araştırma tamamlanırken vefat etti), Bayburt'un Tuzcuzade (eski adı Galer) Mahallesi'nde ikamet etmektedir. Bu mahallede Poşalar mahallenin organik bir parçasıdır, ayrı görülmezler. Genellikle Tuzcuzade'de ikamet etmelerine rağmen zamanla Kayışkıran Mevkii'nde de yerleşimleri başlamıştır. Bayburt'ta Poşalar temizlikleri, düzenli olarak kireçle boyadıkları evleri, dürüstlükleri, yüksek sesle konuşmaları, özellikle kadınlarının kapı kapı dolaşarak erzak istemeleri; geçmiş dönemlerde de bohçacılık, avcılık, elekçilik işleriyle bilinmektedirler. Yerli halkın önemli bir unsuru ve sosyal yapıya uyumludurlar. Türkiye ve dünyadaki diğer Poşalarla; çalgıcılık yapmamaları, kendilerine özgü bir dil kullanmamaları, Erzincan dışındaki Poşaları akraba saymamaları yönleriyle ayrılmaktadırlar.

Hesne'ye göre Bayburt Poşalarının asıl memleketleri Gümüşhane'dir, bir zorunlu göç sırasında annesi İnci onu altı aylıkken büyüsun diye büyük kızına verir. Adı Cevahir iken Hesne olur. Dedeleri, Kars'ta Posos'un altında Morvuş denilen bir yerde yaşarlarmış. Ruslar buraya sık sık baskın yapar, tandırları kapatır, evleri yıkarlarmış. Rus işgali neticesinde canları tehlikeye düşünce beraberlerinde atları ve katırlarıyla Kars'tan Bayburt'a doğru göç etmişlerdir. Göç eden kişilerin başında "Kara Sallı İbrahim" bulunur, o sırada kendisi de eşi de gençtir. "Öyle bir yere gidelim ki o yer bizim olsun.

Çalışalım, orada yiyelim. Beyliğimizi sürelim” derler (KK:1). Devrin Pulur (Gökçedere) Beyi’ne sığınır. Erzincan, Bayburt, Kelkit arasında bazen de Kars’a at ve katırlarıyla, öküz arabalarıyla askeriye lojistik hizmeti verirler, erzak taşırlar. Kara Sallı İbrahim açlık, fakirlikle mücadele edilen dönemde zengin ve cömert biridir. Her kim onu yeni evlenmiş bir gelinle ziyaret ederse ona bir tarla bağışlamış. Evinde eğlenceler düzenlenir; davar keser, kızları oynatırlarmış. Bir eğlenceye gelen Beyler, İbrahim’e tapuları nereden aldığını sorarlar ve hileyle 18 arazinin tapusunu elinden alırlar. Aynı kişiler ahırdaki atları, katırları, öküz ve deveyi, Erzincan’dan getirilmiş erzakları çalmaya yeltenirler, Hesne’nin ninesi Gülizar onların kolunu kırar, başarılı olamazlar. Poşa Ağa’nın (Sallı İbrahim) tarlaları Hınzeverek’tedir. Elindekileri kaybeden Sallı İbrahim ve yakınları tarlaları, evlerini bırakarak Bayburt merkeze göç ederler. Hınzeverek’te bazı akrabaları kalır, biri Meryem’dir ve Hesne’yle akrandır. Bayburt’a vardıklarında otlardan evler görünmez vaziyettedir ve “Burası bize yaramaz.” derler. Otları biçerler ve biçtikleri otlarla sele/ sepet yapmaya başlarlar. Paşalıktan Poşalığa geçiş burada başlamaktadır. Maddi varlıklarını kaybeden Poşalar, yeni yerlerin ve geçim yollarının peşine düşerler:

KK:1 Şimdi beylik gitti. Kaldık aç. Hadi gidelim biraz çubuk getirelim dediler. En önceleri Poşalık çubukla olurdu. Gidip bağlardan çubuk keserler. Çamurlu yerlerden, “ot” derler çubuklara, oradan arabalara yükler getirirler. Kapının önüne dökerler. Kaç saat kavurur, kısıpaca vurur çubuk selesi yapılır. Seleleri yapıyorlar.

Pulur’a giderek altı-yedi sele satarlar, “Poşa” olarak anılmaya başlarlar:

KK:1 Geliyorlar emmim İbrahim Efendi’ye demiş ki “Öyle ise senin temelini Poşa’yıymış. Senin temelini Poşa olmasaydı, bu çubuktan sele yapamazdın.” Haaaa! Adımız kaldı Poşa! Gel git zaman Erzincan’a giderler. Demişler ‘Sen bir yerde doymazdın ama Hınzeverek’te beyliğini kaybettin şimdi buraya geldin sele satıyorsun.’ İskender demiş: ‘Ya sen ya ben bu memleketten çıkıp gideceksin. Benim adım, benim beyliğim burası.’ Bunun üzerine kapıya çıkar ‘Oğlan kazandık, yendik yerlere verdik. Büyüdük de sellere verdik.’ diye üzülür. O kadar temeli, kapıyı, yapıyı yapmış; orada bırakmış. Biz gelirken köyde elli nüfus vardı. Orada (Hınzeverek’te) iki tane eski zaman evleri var o günlerden. Ta eskilerden ismimiz kaldı Seleli Poşa!

Bayburt merkezde Poşaların ilk yerleşimi, Hesne Nene’nin verdiği bilgiye göre, yüz- yüz elli yıl önce iki haneyle başlamıştır. Onlar Sallı İbrahim ve kardeşi Derviş’in soyudur. Erzincan’dan gelen akrabalarıyla bu sayı artmıştır. Bayburt il merkezinde pek çok kişinin tanıdığı Poşa Gülbahar Erzincan’dan gelenlerden biridir. Bayburt Poşalarının yakın tarihlerde göç ederek Kayseri’ye, İstanbul’a yerleşen akrabaları bulunmaktadır. Hesne Nene’nin bir ablası da Kayseri’de yerleşmiştir. Mülakatın bu kısmı Poşaların Türk kimliğine sahip olduklarını göstermektedir:

KK:1 Evlendikten sonra kaynanamdan kocamdan şikâyet edince ablam bana “Kayseri’deki bacına git. Enişten Kürt, Kızılbaş.” dedi. Sallı İbrahim’in kızıdır o. Bu kız Kürtlere gelin verdi. Kürt gelmiş kız istemiş. “Yüz bin sene kalsa ben kız vermem siz Kürt’sünüz biz Türk’üz.” demiş.

Tuzcuzade Mahallesinde yaşayan, Poşa olmayanlar da Poşaların kökeni hakkında pek bilgi sahibi değildir. Onlara kökenleri hakkında sorular sormanın ayrımcılık düşüncesini oluşturacağından kaygılanmış ve konuyu araştırmamışlardır.

KK:2 Onlar bizim ata-dede komşumuz, biz kalktık (kendimizi bildik bileli) onlarla iç içeyiz. Ayrı gayrı yoktur, temiz insanlardır.

KK:3 Bir bilgi de benden alın. Amcam komiserdi ya. Amcam anlatmıştı. Dedi ki: “Biz oradan buradan göç edip geldik ama bunlar Türkiye’de vardılar. Esas yerleri Konya. Konya’dan dağılmışlar her yere. Türkiye’nin esas sahipleri bunlarmış. Bunların Poşa anlamları başka bir yerden gelir.” Ashında esas yerleri Konya Kars değilmiş. Biz oradan buradan göçüp gelmişiz ama onlar buralı.

Poşa Hınzeverek köyünde Poşa olarak anılan ailelerin yanı sıra başka sülaleler de yer almaktadır. Köye neden bu adın verildiğini bilmemektedirler. Zaman zaman köy halkıyla konuşan yerel gazeteciler, siyasiler onların Poşa olmadıklarını söylemişlerdir. Bayburt’ta bu köye uzak olan Müşeverek, Keleverek, Everek köylerinde Poşa isminin olmaması onları da düşündürmektedir. Hesne Nene gibi o

köyde doğup Bayburt'a yerleşenleri bildikleri ve kendilerinden kabul ettikleri görülürken Erzincan Poşalarına mesafeli oldukları anlaşılmaktadır.

1.2. Çatalçeşme Köyü (Yukarı/Poşa Hınzeverek)

Çatalçeşme köyü (eski adı Hınzeverek), Bayburt'un Demirözü İlçesine bağlı küçük bir yerleşim alanıdır. Bayburt-Kelkit sınırında yer alması nedeniyle Hınzeverek, Osmanlı döneminde bazen Bayburt'a, bazen de Kelkit kazasına bağlı kalmıştır (Özger, 2007, s. 70). Köy sakinlerine göre köyün tarihi bilinmemektedir. Köyde tarihi bir cami vardır:

KK:10 Camimizin tarihi yanlış, ben iki dönem muhtarlık yaptım. Akkoyunlulardan öncedir. Kara İbrahim Paşa yaptırmıştır, sadrazammış. Babası katırcılık yaparmış, bu bilgiyi Erzurum vakıflardan öğrendim. Osman Okutmuş derdi ki "Bu köy Poşa köyü değil, Sadrazam İbrahim Paşa'nın köyüdür." Aslında bu köy tarihte "Hınzeverek-i Ülämiye" diye geçiyor. Kelkit'e bağlıymış. Diğer Everek köyleriyle alakamız yoktur.

Katırcılık (devrin lojistiği) Hesne Nene'nin de Poşaların Paşa oldukları devirlerde meslekleridir ve ataları Kara Sallı İbrahim'dir. Bu bilgi, köydeki caminin tarihiyle birleştiğinde Bayburt Poşalarının sözlü geçmişini desteklemektedir. Tarihsel açıdan uyumsuzluk söz konusudur. 1620 yılında Hınzeverek'te doğan İbrahim Paşa, Osmanlı Devleti'nin çeşitli kademelerinde görev yapmış ve son olarak da Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın yerine 1683'te sadrazamlığa getirilmiştir. Devlet ricali arasında Kara lakabıyla anılmış, bir vakfiye belgesinden anlaşıldığına göre görevleri esnasında başta Edirne'de olmak üzere bazı yerlerde birçok mülk edinmiştir. İbrahim Paşa'nın vakıfları arasında Hınzeverek köyündeki cami de bulunmaktadır. Neticede Hınzeverek köyü camii, doğduğu köye bir hatıra bırakmak isteyen hayırsever Sadrazam Kara İbrahim Paşa tarafından yaptırılmıştır. 17. yüzyıl sonlarına ait bir Osmanlı eseridir (Özger, 2007, s. 70, 76).

Köy sakinlerine göre bu köyde ikamet edenlerin kökenleri, nereden geldiklerine dair bilgiler çeşitlilik arz etmektedir:

*KK:10 Bu köyün ilk kuruluşu 600 hanedir, çok defa heyelan olmuş. Nereyi eşsen ev çıkıyor, nereyi eşsen tandır. Dedelerimiz **Horasan'dan** gelme derdiler. Bizim sülalemiz "Tozkoparangil"dir, dedelerimiz üç kardeş gelmiş, biri Sünür'de kalmış, biri buraya yerleşmiş, biri Bayburt'ta kalmış. Köyün nüfusu göçten değil de kısa aralıklarla ölümler nedeniyle düştü. Çünkü soylarından kimse kalmadı.*

*KK:4 (İsmail): Bak bu köy, tarihi bilinmiyor. Bayburt, Yukarı Loru, bura. Bunların üçünün net tarihi bilinmeyen yerler. Selçuklu döneminden ama bu camimiz Selçuklu döneminden. Bunlar **Hartlı** (Aydıntepe). Hart'tan gelmişler.*

*KK:5 Asıl bölgeleri **Osmancık**. Çorum'dan gelmiş.*

*KK:4 Oradan Hart'a Hart'tan buraya. Bir kısım Tozkoparanlar onlar da Erzurum'dan gelme diyorlar. Bir kısmı bizim nenem **Acem** derdi kızdı mı bize. Artık nereden. Ama onlarla bizim köken **İran**'dan gelme.*

*KK:5 Bizim sülaleye Hartlılar derler. Ama asılları **Osmancık**'tan gelme de. Burada Aydıntepe var Bayburt'un ilçesi. Oradan gelmiş işte bir konaklama yapmışlar birkaç yıl. Ondan sonra oradan da buraya gelmişler.*

*KK:8 Bize Poşalar derler. Vallahi **köyün en yerlisi** onlarmış, bilmiyorum artık nasıl kaldılar nasıl gitti. Seferberliğe gitmişler gelmişler kurulmuş yapmışlar ev mev yapmışlar, tarla marla arazi var ya. Onun için mecbur burayı seçmişler.*

Bayburt'taki ve Erzincan'daki Poşaların hepsinin kökenini Hınzeverek olarak belirtmeleri köydeki kaynak kişileri rahatsız etmektedir. Poşaların Erzincan ve Erzurum'daki akrabalarıyla kız alıp verme yoluyla irtibatla olduklarını söylemektedirler:

KK:4 “Poşa. Git Erzincan bu yani sülalelerinin çoğu orada. Erzincan poşa değil, Bayburt Suçıkan komple onlardan. Bayburt Poşa değil. Poşa lakabını da tahmin ediyorum, gezicilik yapanlar var ya isim oradan geliyor. Poşa diye bir millet yok yoksa. Ama sor hep burayı derler.

KK:5 Hesna buralı. Buradan oraya gitme.

KK:4 O buradan gitme de kocasıgil buradan gitme değil. Olanı bizim inkâr edecek halimiz yok.

KK:5 Sen Hesna'yı da tanıdıysan biz daha sana ne öğretilim?

KK:10 Hangi Poşa'ya sorsan buraya sahip çıkarlar. Bayburt'takine sor öyle derler, Erzincan'dakine sor öyle derler. Alakası yok. Bir iki tane var öyle, yani eskiden beri biz kalktık (kendimizi bildik bileli) bu köydeler. Seferberlikten sonra gelmişler bunlar. O adamlar köyde camide bizle beraber, cenazede bizle beraber, düğünde bizle beraber. Hiçbir ayrı gayrı yok. Hesna bu köylü, anası babası bu köylü. Kocasının adı Ülfet idi.

2. Geçiş Dönemi Gelenekleri

2.1. Doğum

Toplumlar gelecekte varlıklarını devam ettirebilmenin teminatı olarak çocukları görür. Evliliklerden beklenen birincil sonuç çocuk ve dolayısıyla da toplumun devamlılığıdır. Derlemede doğum öncesiyle ilgili herhangi bir inanış, ritüel vb. elde edilememiştir. Doğum-lohusalık, çocukların bedensel yeterliliklerine dair kısıtlı birtakım bilgiler alınabilmiştir. Kız ve erkek çocuk arasında bir ayırım yapılmadığı görülmüştür.

Bayburt merkezinde doğumları mahallenin ebisi yaptırır, bebeğin ve annenin baş ucuna Kur'an-Kerim konurmuş. Ebelerin gece gündüz, yaz kış demeden doğumlara gitmeleri takdir edilirmiş. Doğumun ertesi günü öğlen ezanından sonra ebe eve tekrar gelip bebeği özel bir suyla yıkar ve onun adını koyarmış. Ebenin bereketi olduğuna inanılır, onların doğurtup yıkadıkları bebekler uslu çocuklar olurmuş. Ebelik mesleği aileden öğrenilirmiş. Devrin meşhur ebeleri Arife ve Ganime'dir. Doğumlarla, cenazelerle ve caminin temizliğiyle ilgilenen Kadıgilin Mecbure (KK:2) de bir diğer isimdir:

KK:1 Kadı kız bunlar. Yüzlerine nur yağmış sanki. Ganime ile Arife... Allah'ım Ganime'nin kabri nur ile dolsun. Allah'ım onlara kabir azabı vermesin. Ganime kimden öğrenmiş? Ganime'nin de anası ebeymiş.

Bayburt'ta bebek yıkanmadan adı konmazdı. Bebeğin yıkanacağı suya sarı çiçekli eşekotu eklenerek kaynatılırdı. Bu yetişkinlerin de hastalandıklarında uygulanırdı (KK:1).

Bebek doğduğunda annenin lohusalık dönemi başlar. Bu dönem 40 gündür. Köyde kırk gün boyunca bebeğin ve annenin olduğu odanın ışığı söndürülmez. 40 gün boyunca evden dışarıya sıcaklıkla ilgili herhangi bir nesne verilmez (su, kibrit, ateş). Doğumu köy ebisi yaptırır, bebeğin ilk banyosunu evin büyüğü (babaanne) yaptırır. Sıcak günlerde doğmuşsa bebek, 40'ı çıkıncaya kadar her gün yıkanır (KK:9). Bayburt merkezde tandırdan alınan egişe soğan saplanarak 40 gün boyunca çocuğun beşiğinin altına konur. Bu ritüelin amacı çocuğu nazar, cinler vb.den korumaktır (KK:1). Bebek Sarılık olmuşsa yıkama suyunun içine altın atılır. Arsız (huysuz, dur durak bilmeyen), sancısı olan bebeğin/ çocuğun beline kem bağlanır, camiden ilk çıkana o kem kestirilir (KK:9). Böylece çocuğun uslu olacağına inanılır. Benzer bir uygulama yürüme çağına geldiği halde yürüyemeyen çocuklar için de yapılır. Çocuğu yürüyemeyen aileler köydeki ziyaret yerine gelir, annesinin ilk çocuğuna çocuğun belindeki kem kestirilir (KK:10).

2.2. Evlenme

Bayburt'ta ve köyde derlenen bilgiler evlilikle ilgili artık uygulanmayan gelenekler ve geleneklerin günümüzdeki durumunu içermektedir. Evlilikle ilgili en eski bilgiler Hesne Nene'den edinilmiştir. Önce Hesne'yi otuz-otuz beş yaşlarında, eşi ölmüş birine isterler. Hesne yanına beş altı kız ayarlayarak sopalarla arabadaki görücüleri kovar. Arabadakiler derler ki "Bu Poşa kızı değil paşa kızı." Amcasının Erzincan'da yaşayan oğlu Ülfet'le Hesne Nene birbirlerini sevmektedirler. Hınzeverek'e gelip o zaman 15 yaşındaki yetim Hesne'yi ablasından isteyerek gelin ederler. Kendi gelini de görümcesinin kızıdır. Gerek köyde gerekse Bayburt Poşalarında akraba evliliği yaygındır, dışardan evlilikler de görülür.

2.2.1. Kız Bakma ve Kadınların Kız İstemesi

Geçmişte evliliklerin çoğu görücü usulü olmakta, severek ve kaçarak evlenme de görülmektedir. Görücü usulü evliliklerde "kız bakma" ilk adımdır. Bu aşamada damat adayının annesi ve diğer kadınlar yer alır, çevre köylerdeki kızları sorarak bulmak yahut bildikleri ailelerin kızlarına gitmek şeklinde gerçekleşebilir. Kız bakmaya gidilirken herhangi bir hediye götürülmez. Erkek tarafının kadınları kızını beğendiklerinde bunu kızın annesine iletirler. Kızın annesi de durumu eşine iletir ve rızasını sorar. Kızın verilmesi kesinleşince erkek tarafı çerezler ve çeşitli hediyelerle kız evine gider. Genel olarak görücü usulü evliliklerin sağlam ve doğru görüldüğü, boşanmalara pek rastlanmadığı anlaşılmaktadır:

KK:9 Görücü usulü var, akraba evliliği var. Baba ne derse o olur görücü usulünde. Oğlanın annesi kızın annesinin ağzını arar. O da eşine söyler.

KK:4 Tanıma manıma yoktu görücü usulü olurdu. Eskiden aile karar veriyordu. Nişanlıyken bile bu adam gidip görmedi.

KK:5 Ben evlendim daha görmedim ki. Annem babam gidip baktılar karar verdiler ben de daha görünmedim ki. Eskiden büyükler giderdi söylemesi ayıp, annelerimiz böyle kız bakmaya giderdiler bir şeyle. Artık at arabası mı olur o zamanki şartlarda motor mu olur gider köylerde kapı kapı dolaşırdılar. Beğendikleri kızın kapısına dünürücü giderdiler. Allah'ın emriyle kızını isterdiler, verdiler mi tamam iş bitti.

KK:6 Ama inan ki o günler daha iyi geçti. Söylemesi ayıp ben eşimi gerdek gecesi tanıdım. Ama şimdikileri duyuyoruz aşk yaşıyorlarmışlar. Flört mü dersiniz ne dersiniz deyin ona. Onun adı neyse. Bir dört beş yıl birbirlerini seviyorlar resmiyete döküldü mü menfaat iki üç ay. Ondan sonra boşanmalar başladı yani. O şartları düşündüğün zaman yani eskiden boşanmak diye bir şey yok. İmkânı yok. Diyorum ya anne baba okey dedikten sonra imkânı yok hepsi bitiyordu.

2.2.2. Erkeklerin Kız İstemesi

Erkek tarafından görücü giden kadınlar, kızın annesi yoluyla kızını istemeye gidip gidemeyeceklerini öğrenirler. Cevap olumluysa damat tarafının erkeklerinin kız tarafının erkekleriyle görüşmeleri ve kız istemelerine geçilir. Bu aşamada çerez, çeşitli hediyeler götürülür. İsteme üç kez gerçekleşir, bir kerede kız verildiği görülmez. Üç kez istemenin kız tarafının erkek tarafını ve damadı araştırabilmesi için vakit kazandırmak gayesiyle devam ettirildiği söylenmektedir. Kızın ya da erkeğin evlenecekleri kişiyi seçmede hakları yoktur, iki tarafın da babası karar verir:

KK:9 Erkekler ister. Üç sefer gider gelirler, üçüncüsü "kırıp bağlama", bunda istenen kesirler, başlık kararlaştırılır. Nişan yapılır, bir yüzük takılır.

KK:10 Kız istemede erkekler yanlarında kadınları da götürürdüler. Erkekler gidilen yerde uygun bir konakta ağırlanırdı, kız istenirdi. Şu gün gelin derlerdi. Söz kesmeye gidildiğinde başlık, eşya, şu bu konuşulurdu.

KK:5 Sadece o iş olacağı zaman giderdiler çerezle hediyeyle. Olacağı zaman.

KK:4 öyle boşa bir şey yok.

KK:5 İş garanti olduktan sokra, anne baba okey dedikten sonra daha ne kıza bir şey düşüyordu ne erkeğe.

KK:4 Bir sefer değil hoş anında değil o. Öyle bir sefer gidip gelmeyle kız verecekler nerede. Öyle sormadan kimseye kız mız verilmez. Tanımadan nereye veriyorsun, karar almak o kadar kolay mı? belki gitti geldi olmadı olur mu öyle hiç.

2.2.3. Beh Takma ve Nişan

Kızın verileceği kesinleştikten sonra erkek tarafı herhangi bir altını (Küpe, yüzük vb.) geline takar ve bu evlenecek iki gencin artık birbirine ait olduğunun bir göstergesidir. Kızın verileceğinin kesinleştiği noktada “kırıp bağlama” yapılır. Kırıp bağlamada kız tarafının erkek tarafından talep edeceği altın, başlık parası, kıza ve ailesine alınacak çeşitli hediyeler kararlaştırılır. Bundan sonra nişan tarihi kararlaştırılır. Başlık parasının yarısının nişanda verilmesine dikkat edilir ki kız tarafı bu parayı düğün masrafları için kullanabilsin. Gelenekte yüzük takma “beh takma” olarak bilinmektedir. Beh sözcüğünün Farsça “pey”den evrilmiş bir sözcük olarak “Oğlan evinin kız evine verdiği altın.” anlamıyla Erzincan yöresinde de derlenmiş olduğu bilinmektedir.

KK:10 Kendi aralarında yüzük takarlardı buna “beh takma” derdiler, sonra nişan ederdiler. Beh takmada küpe, yüzük vb fark etmez işaret olarak takılırdı. Başlık nişanda düğünde iki parça olarak verilirdi ki kız tarafı masraflarında kullansın. Başlık tamamlanmazsa düğün olmazdı. Kız tarafı nişanı bozarsa, bu pek olmaz ama, erkek tarafının verdiği her şeyi iade eder. Burda birinin başka köyden nişanlısını sihirle kaçırmıştılar mesela, orda her şey geri verildi.

KK:5 “Ondan sonra bu nişan var. Kesir kesme. İşte o da helet vardı helet isterdiler. Yani kaç metre bez oluyordu o?”

KK:4 Akrabasına dağıtacağı şeyler, hediyeler.

KK:5 Kesir kesmede karşılıklı konuşurdular başlık var mı diye. Başlık varsa bir şeyde gücüne göre şey yapar o da alınan kıza yine masraf edilir. Bilezik derdiler, beşlik derdiler, bu kadar takacaksın derdiler ama sonuçta ne takarsan onunla yetinip giderdiler.

Nişanlı çiftler düğüne dek birbirlerini görmezler. Kaynak kişiler bu durumun genellikle olumlu sonuç verdiğini düşünmektedir. Nişan ve düğünün arasında en az bir yıl geçmesi gerekmektedir. Başlık parası tamamlanmazsa düğün gerçekleşmez (KK:9). İmam nikahı kıyılmasıyla ilgili geleneğin zamanlama açısından geçmişten farklı uygulandığı görülmektedir. Önceleri imam nikahı, gelin köye geldiğinde yani düğünün son gününde kıyılmış. Günümüzde ise nişan merasimiyle birlikte yapılmakta ve gelinle damadın birbirini düğün gününe kadar rahatça görmeleri meşrulaştırılmaktadır:

KK:4 Gelsin çocuk gelsin. Bu nişanlılık evresi birbirlerini tanıma evresi. Ha o da nikah gerektiriyor, nikahsız olmaz. Şimdi nikah erken yapılırsa nişanda nikahları kıyılır, o da gelir görür.

Nişanlıyken damadın gelini görmesi uygun görülmediğinden köyün delikanlıları damadın bu yaşağı delip de gelini görmeye geldiğini anlar ve onu yakalarlarsa ona ceza verirlirmiş. Bu ceza genellikle bir koçtur. Damadı cezadan kendi babası veya kayınpederi kurtarırmış (K5). Düğünün ikinci veya yedinci günü damadın anne babası kız evini ziyaret edermiş. “Kaçırma” yoluyla gerçekleşen evliliklerde araya uzlaştırıcı büyükler girer, iki tarafı barıştırmış. Barıştan hemen sonra da düğün yapılmış (K6). Evlilik yaşı 16-17 imiş ve köy halkı bunun evlenmek için daha doğru bir yaş olduğunu düşünmektedir:

KK:4 Eskiden duyduklarımızdan, yani bizim zamanımızda 16-17’de bile evlenilirdi. En doğrusu da oydu, çünkü durdu mu ... çıkıyor.

2.2.4. Düğün

Geçmişte düğünlerin en az beş gün sürdüğü, günümüzde ise bu sürenin üç güne düştüğü anlatılmaktadır. Düğünün son gününe değin gelin kendi evindedir. Kız evinde “çeyiz serme” yapılır, çeyizleri görmeleri için komşular davet edilir. Hem bu davete hem de düğünle ilgili tüm davetlere “semah” denir. Çeyiz bakmaya çağrılanlara da düğüne davet edilenlere de “semahımıza buyrun” denir. Davet etme görevi iki çocuğa verilir, çocuklar ellerindeki çerez dolu torbayla evleri dolaşır. Her eve çerez vererek daveti söylerler. Çeyize davet edilenler dilerse düğün hediyelerini bu esnada takdim edebilir, dilerse de düğünde verir. Düğünlerde sırayla yapılan eylemlerin ve verilen yemeklerin hem çeşitçe hem de nicelik olarak çokluğu önemsenen şeylerdir:

KK:5 Düğün de işte bir senede, yani bir seneden erken olmazdı. Eskiden bir hafta düğün olurdu. Bir semah verirdi yemek ilk gün erkek tarafı tarafından. Ondan sonra erkeğin sağdıç olurdu bir semah da o verirdi. Yani ee düğün boyunca yeme içme erkek tarafına aitti. Kız tarafına da dünürücü falan uzaktan geliyorsa kalırdı.

KK:9 Düğünde inek, tosun kesilir üç gün yemek verilir. Cuma'dan başlar düğün. Köyün insanı da dışardan gelenler de bu “semah” yemeğini yerler. Çeyiz görme (düğünden bir gün önce) de “semah”, isteyen hediye götürür isteyen yer çıkar. Pilav, ayran, et, fasulye börek. Şimdi sadece pilav et börek. Davet etmek için çocuklarla (iki çocuk) çerez gönderilir “semaha buyrun” denir.

Düğünün üçüncü gününde “yenge”ler ve “dünürücü” denilen arabalı topluluk, gelini evinden almaya giderler. Kız tarafından onları karşılayanlara çeşitli hediyeler ve koç parası verildiği anlatılmaktadır. Gelin evden çıkarken, bacalarda duran kişiler çerez serpmektedir:

KK:5 gelin almaya dünürücü derdiler, yenge derdiler. Kadınlar yenge olarak 5-10 tane kadın giderdi. Dünürücü bütün 40-50 tane arabalarla giderlerdi. Karşı tarafta kız tarafı onları şekeriyle, kahvesiyle, sigarasıyla karşılardılar. O da oradaki delikanlıya bir koç parası gibi para verirdi. Onlar da o kızı aldıktan sonra o koçu keser yerdiler. Yani o denli bir hediye verirdi, sonra gelini getirirlerdi. Önceden damadın yanında iki arkadaşı dikilirdi. Bacalarda bizde çerez serpmeye vardı gelinin başından.

KK:1 Düğünden önce delikanlılar gelinin evine koç getirir “koçu getir, gelini götür” denir koç kesilir ve yenirdi. Gelin getirilirken davul zurna çalınır ve delikanlılar oynardı. Yemekler önce davulculara ikram edilirdi. Benim düğün yemeklerim meşhurdu. Seksen farklı köyde davul çalmış biri demiş ki “Gidin yemek yerseniz Poşa Hesne'den isteyin. Ömrümce ben öyle gendime pilavı yemedim.”

Düğünlerde erkekler davul zurna eşliğinde (geçmişte ağızdan söyleyerek) bar oynarlar. Köy halkının bar sözcüğü yerine halay sözcüğünün kullanılmasından rahatsız oldukları görülmektedir:

KK:6 Erkekler davul zurnayla bar oynarlardı. Halay oldu şimdi onun adı ama bardır.

KK:10 Davul zurna yoktu evvelden, düğünlerde ağızdan türkü söyler oynardılar.

Bayburt merkezinde Poşaların düğünleri diğer herkes gibi damlarda olurdu. Köyde ise daha pek çok amaçla kullanılan “şahıs konakları”nda yapılırdı. Düğünün son günü çeşitli ulaşım araçlarıyla (at, traktör, araba) gelin almaya gidilir. Kız tarafında da erkek tarafında da yemek yenmekle birlikte düğünün hemen her günü sadece erkek tarafında yemek verilir. Bu yemeklerin biri damadın sağdıçınca verilir. Yemekler çevre köylerden de pek çok konuk katılırdı:

KK:10 Büyük konaklarda (şahıs konaklarında) yapılırdı herkesin düğünü. Şimdi düğünler 3 gün, önceleri en az 5 gündü. Semah boyunca delikanlılara yemek verirdi düğün sahibi. Sonra sağdıca çıkarlardı. Gelin gelinceye kadar da yemeği sağdıç karşılardı. Semah zamanı başka köylerden de delikanlılar gelir oyunlar yaparlardı. Çevre köyler düğünlerde birleşirdi (Cebre- Çakırözü, Çiftekaş). Hâlâ daha ölülerimizde birbirimize gideriz.

KK:9 Gelini davul zurnayla getirirler (traktör vb).

KK:4 Bir etlik kesilirdi, tosun mu olur düğе mi olur artık kesilirdi üç gün yani ilk gün düğünün başlayacağı gün semah verilirdi bütün köy seslenirdi (çağırılırdı). Yemek yer millet, davul zurna çaldırmak isteyen gelirdi artık. Üç dört gün.

KK:5 Köyde etraftan da çevre köylerden de eş dost çağırılırdı. Eski usuller böyleydi ama şimdi artık yok. Şu an bir kg baget iki kg bulgur tamam!

Damadın sağdıcının damadı korumak başta olmak üzere önemli görev ve sorumlulukları vardır:

KK:5 hah damadı kaçırlar onu kaçırdıklarında yakalanırlarsa suçu vebali boynuna sağdıcın boynuna. Cezası vardı hocam, cezasız olur mu? bir koç keserdi ceza olarak. Güzel bir tarafı da var neyi kesersen iki gün içinde bitmek zorunda çünkü buzdolabı falan da yoktu ya.

Düğünden bir gece önce geline de damada da kına yakılır. Gelinin kına gecesinde parmaklarına ve avcuna yakılır. Sağdıc gecesinde ise damadın sadece iki parmağına kına yakılır:

KK:10 Evlenen erkeklerin kınası vardı (sağdıc gecesi de denir, kınayı sağdıc yakar). Delikanlılar başında dururdu. İki parmağına kına yakardılar. Kadınların avcunun içine ve parmaklarına yakardılar, avcunun içine de çeyrek (altın) koyardılar.

Bayburt'un merkezinde yaşayan Poşalarda gelinler pazenden "enteri" (entari) giyerlerdi. Devrin gelinliklerini zengin bir kadın olan Terzi Nazire dikmektedir. Nazire'nin "Benim adıma gelmeyin, geline bunca örtüleri, enterileri kesip benim evime gelmeyin. Benim adıma koymayın Poşa!" sözleri Poşaları incitmiştir.

Merkezdeki derlemelere göre yeni gelinin saçında kırk örgü bulunurdu. Tütünlük giyerlerdi. Kıyafetlerin ve saç örgüsünün medeni durum ve yaş hakkında bilgi veren göstergeler olduğu anlaşılmaktadır. Evlendikten sonra Hesne Nene ara ara köylere gider ve topuklarına kadar uzayan saçlarına yedi örgü yaptırır. Eşi, onu saçlarından dolayı kıskanmaktadır: "Sen tütünlük giyeceksin ben de saçlarını bağlayacağım. Saçlarını tütünlüğün altına koyacağım." der.

KK:1 Beni görenler demişler ki "Hele kalk Poşalar bir gelin getirmiş kırk tane örgüsü var. Burada durduğumda üç ay giden gelen, giden gelen hep demiş ki "Bu kıızı nasıl Poşalara vermişler? Saçları bir garip" Evvelden tütünlük, peştamal vardı. Şimdi bir tane verirseler takıyoruz arkamıza ne gelin olduğumuz belle ne ihtiyar olduğumuz belli!

Gelin Hamamı geleneği Bayburt il merkezine ait bir gelenektir. Gelin hamamına damat tarafı meyvelerin en iyilerini getirmekle mükellefmiş. Göbektaşında yemekler yenirmiş. Gelin hamamı olduğunda iki davul bir zurna gelir durmadan kapının önünde çalınmış.

KK:1 Kor Zakir olacak ki oynayalım. Zakir olmaz ise oynamazdılar. Zakir çalacak kadınlar kırılacak.

2.2.5. Düğün Sofraları

Düğünlerde gerek merkezde gerekse köyde yemeklerin bolluğu ve çeşitliliği çok önemlidir. Günümüzde düğün yemeklerinde çeşit ve kalitenin düştüğünden şikâyet edilmektedir. Kırmızı et ve tereyağı kullanımı değerlidir. Yemekleri "keyveni" denen kadınlar yaparlar. Düğün, cenaze gibi toplu yemekleri yapan ve organize eden belli başlı kadınlarla yardımcılarında söz edilmektedir. Keyvenilere düğün sonunda hediye verilir:

KK:4 ya bir etle yetinilmezdi ki hocam baklavalar et dolmasıydı ayrı kavurmasıydı pilavıydı yani şeyde menüde yok yoktu tavuk falan yoktu ama kırmızı et vardı. Bak buradaki etli yemeklerin adı kavurma börek pilav, o zaman ee pirinç pilavı yaparlardı düğün falan bir şey olduğu zaman sosyete. Bulguru pek şey yapmazlardı ama sonuçta bulgur ondan yüz bin defa iyi olduğundan.

KK:5 Keyveni derdiler, onlar yapardı. Bir kişi ve yardımcıları, sorumluluk bir kadındaydı. İyi veya kötü oldu sorumluluk bir kadındaydı. Düğün sahibi de gelin geldiğinde de hediyesini alırdı. Kepçeyi tutardı ona, gelinden de hediyesini alırdı. Hediye paraydı.

*KK:1 Düğünlerde en az dört çeşit yemek olur. **Kartol lahanası** (bir çeşit patatesli bulgurlu yemek), **mercimek lahanası**, 5-6 kilo kuşbaşı etle **gendime pilavı** yapılırdı. Bu yemeklerden en önemlisi tandırda güveçte pişirilmiş, içine barbunya da katılan “gendime pilavı”dır. Onda da ben meşhurdum.*

*KK:9 Düğünde **inek, tosun** kesilir üç gün yemek verilir. Köyün insanı da dışardan gelenler de bu “semah” yemeğini yerler. **Pilav, ayran, et, fasulye börek**. Şimdi sadece pilav et börek.*

2.2.6. Uygun Görülmeyen Evlilikler

Kaçarak evlenme, benimsenen bir evlilik türü olmasa da böyle durumlarda uzlaştırıcı kişiler devreye girmekte ve barışı tesis etmektedirler. Barıştan hemen sonra düğün yapılmaktadır. Geçmişte “Sihir” ve “büyü” yoluyla iki kişinin arasında muhabbet oluşturulduğu ve böyle evliliklerin tesis edildiği bilinmektedir. Abisi/ kardeşi ölünce yengesiyle evlenenlere köyde rastlanmamıştır fakat çevre köylerden böyle evlilikler duyulmuştur. Çok eski zamanlarda köyde bazı erkekler bazı evli kadınları çok beğenir ve onlarla evlenebilmek için kadınların eşlerinin gurbete çıkmasını veya ölmesini beklerlermiş. Bu durum kınanarak anlatılmaktadır:

KK:10 Geçmişte, göz koydukları kadının “eşi ölsün veya gurbete gitsin de ben bu kadını alayım” diyenler de vardı. Yengeyle evlenme bu köyde olmadı ama olanları gördük (çevre köylerde).

KK:10 Eskiden insanlar cahildiler, insanların arasında sevgi olsun diye kâğıt yapardılar, sihir yapardılar. Hocalara yaptırıldılar. Şimdiki hocalarda yok o işler.

2.2.7. Düğünlerde Oynanan Oyunlar

Gerek köy düğünlerinde gerekse Bayburt’taki düğünlerin sağdıç gecelerinde delikanlıların oynadıkları; beceri, çeviklik, şaşırtmacaya dayalı oyunlar oldukça fazladır. Hınzerevrek’ten derlenenler şöyledir:

Deli kız:

KK:6 Delikız, iki erkek tarafından oynanırdı biri kıyafet falan giyerdi.

Sivdi:

“Kayış” denen kemerle oynanan, çalgısız bir oyundur:

KK:6 Sivdi onlar şimdi bar oynadıktan sonra bu odada yapılan “damga” vardı şey vardı. Sivdi kayışı buralarından geçirir “sivdi sivdi” der, ortadaki kayışı bulmaya çalışır yakalarsa alırdı, yakalamazsa yediği kayışın hesabı olmazdı. Yakalayana kadar kayışı yedi. Yakalayan kişi ortaya girer. Kimde kayışı yakaladıysa ortaya o oturur devam eder bitmez.

Dız:

Oyunu yönetenin başına bir şapka taktığı ve şapkayı korumaya çalıştığı bir oyundur:

KK:6 “dız”da şapkayı örterdi kafaya, bunun ayağına basar onun ayağına basar. O hem şapkayı korur hem de oradakileri döver. “dızzz” der bunu kandırır, buna dız eder vuracak gibi yapar, ansızın döner sana patlar. Kime vurursam o düşürürse o ortaya geçer, o vurmaya başlar. Şapkaya mukayyet olacaksın hocam.

Kabak:

Kabak oyunu şaşırtmacaya, dikkate ve dil çevikliğine dayanan bir oyundur:

KK:6 "ektim biçtim bu kadar kabak oldu, olmaz, kaç kabak olur? bu kadar olur" onda da şaşırın kaç kabak derse o kadar kayışla eline vururdular. Şaşırtmaca var arada. Onu (son söylenen kabak sayısını) unutmuyacaksınız. O on dediyse "on kabak olmaz" diyeceksin. Karşıdaki "Ya kaç kabak olur?" der. Çabuk çabuk şaşırtır başkasını der ona söyletmedin mi onu kayışı yer.

Değirmen:

Bir ebe ve 5 kişiyle oynanan değirmen oyunu; hızın, dikkatin ön planda olduğu bir oyundur. Oyundakiler bir grup "ateş" olmakta, her birine birer sayı ismi verilmekte, sayı takibini yapamayan kayışla dayak yemektedir:

KK:6 bir gurup vardı beş grup ateş. o da kayışla ortaya birini alır. Birinci var, iki var, üç var. Şimdi başta biri söyler. "Bir grup ateş" birinci vurur, "iki" ikinci vurur. Yanlışlıkla öbürlerinden vuran olursa ebe o olur. O da şaşırtıcı çabuk çabuk yapar. Şimdi onu söylediğinde, o söz çıkar çıkmaz vurmadı mı o da cezalı. Mesela herkesin bir numarası olur. O bir sen iki ben üç. Bir dedi o vuracak, iki dedi bu vuracak, üç dedi ben vuracağım. Beş dedi hepsi birden vurmali. İşte onda da şaşırın ebe sırtına dünyanın kayışını yer.

KK:4 eski düğünler yok şimdi, kalmadı. Bir de bu soba külünden, çamur bildiğin tabağı yaparlar, şaşırmayla ilgili bir oyun. Şimdi bu şaşırdı on tane damgası oldu. Şenol'a "on damgalı Turgay ağanın selamı var" diyip alıp vereceksin. Bunu söyleyemedi şaşırdı mı yüzü çamurdan kurtulmaz.

2.3. Sünnet

Sünnet dönemiyle ilgili bilgi sınırlıdır ve kirvelikle ilgilidir. Sünnet için belirlenmiş bir yaş yoktur ve genellikle sünneti çevre köylerden birisi yapar:

KK:10 Eskiden sünnetlerde kirve olurdu ama kirvenin yaptırdığı bir şey olmazdı. Sadece derdiler ki "kirvenin çocuğu sünnet ettirdiği çocuğa düşmezmiş (evlenemez)". Sütkardeş gibi bir şey olurmuş. Köyümüzde sünnetçi yoktu.

2.4. Askerlik

Askerlik tüm Türkler için kutsal bir vazifedir. Askere gitmek bir erkeğin işi, evliliği ve olgunluğu arasındaki bir aşama gibi görülür. Bu nedenle de asker uğurlamaları coşkuludur. Köydeki asker uğurlamalarında düğün havası görülmektedir, kına yakma âdeti yoktur:

KK:10 Askere gidilirken bol bol davul zurnayla oynanır. Üç gün asker yemeği verilir. Et dolması, lahana sarması, börek yapardılar, sütlaç fasulye yemeği, patates yemeği yapardılar. Çok yemek yapardılar, özellikle etli yemek çok olurdu. Önceden askere kına yakma yoktu, bu şimdinin adeti. Şubenin önünde bile oynadık.

2.5. Ölüm

İnsan yaşamının son eşiği ölümdür. Dünyaya gelişinde doğumla ilgili ritüel ve uygulamalarla sevinçle karşılanan insan; ölümünde de ritüeller ve hüznle uğurlanır. Uygulama ve ritüellerin kimileri cesedi korumak, kimileri cenaze sahiplerinin yas sürecine destek olmak, kimileriyse ölen kişinin sonraki yaşamına katkıda bulunabilmek düşüncesiyle yapılmaktadır. Bayburt'ta ve Hınzeverek'te ölünün ailesine empatik yaklaşılan bir gelenek örüntüsü görülmektedir. Cenaze defnedilinceye kadar komşuların onun etrafında oturması, ölümden itibaren bir hafta süreyle komşuların ve mahalle odalarının cenaze evinin yemeklerini hazırlamaları buna örnektir. Cenaze evine "ölü evi" de denmekte, genellikle ölümü takip eden bir hafta boyunca cenaze evinde yemek yapılmamaktadır.

Ölüm gerçekleştiğinde ilk kaygı cesedi korumakla ilgili olmaktadır. Cenazeye katılacak yakınların beklenmesi bu sürece neden olmaktadır. Ölünün karnına metal nesnelere konarak cesedin şişmesinin

engellenmesi, çenesinin düşmemesi için bağlanması gibi uygulamaların yanı sıra hayvanların cesede verebilecekleri zararlara yönelik tedbirlere başvurulmaktadır. Eski zamanlarda morgun bulunmaması da önemli bir etkidir:

KK:10 Ölümünde; eskiden ölenlerin karnına bakır kordular şişmesin diye. Başka bir eve götürürdüler. Komşular sabah kadar başında otururdular. Cenazenin düşmanı çoktur, fareydi kediydi. Onun için komşular sahip olurdu cenazeye. Cenaze ortada olurdu, etrafında cenaze kadınsa kadınlar, erkeğe erkekler otururdu. Ben babam öldüğünde onu morga götürmek istemedim. Dağdan kar getirdik koltuk altlarına falan koyduk. Vantilatör koyduk sabah kadar çalıştırdık. Yaz idi.

KK:7 Dedemin cenazesinde aspiratör (vantilatör) getirdim başında durduk. Buz getirdiler, morg yok yanında durdu. Fareden dolayı beklerdiler onu.

KK:4 Başında beklenirse eskiden morgumuz falan yoktu. Bunun uzaktan gelecek oğlu, çocuğu varsa bekleyecekse yine komşular beklerdi başında.

Cenaze defnedildikten sonra ilk gün mezar başında ateş yakılırdı (K5). İlk gün hafızlar toplanır, herkese birer cüz dağıtılarak ölen kişinin ruhu için Kur'an hatimi yapılırdı. Köydekiler evlerinde temizlik yapmaz, müzik dinlemez, televizyon açmazlardı (K7). Ölümün 7. gününde Kur'an okutulur, yemek verilirdi. Ölen kişinin eşyalarını kimileri fakirlere, dilencilere dağıtır, kimileri yakardı (K6). Cenazenin olduğu evde üç gün ışık yanar. Akşam ezanı okundu mu ışıkları yakılır (KK:10). Köyde herkesin akrabasının mezarlığı bellidir. Bir hafta boyunca cenaze evinde yemek pişirilmesine gerek olmaz; köy konakları, mahalle odaları, komşular bu görevi üstlenir:

KK:4 cenaze adetleri hocam, eskiden yani her ev sofraya hazırlar cenaze evine götürürdü. Her ev. Ondan sonra baktılar plansız projersiz oluyor bu şey israf oluyor, fazla oluyor. Ondan sonra paylaştırdılar "bugün bu üç ev verecek, ertesi günü öbür üç ev verecek", öyle sıralı oldu. Bugün bile cenaze sahibine bir şey yaptırmazlar. Şimdi bak İstanbul'da bizim derneğimiz var. Burada köy konağımız var, yine iki üç gün yine bu dernek vasıtasıyla yemek veririz.

3. Ekonomi

Şehirde yaşayan erkek Poşalar genellikle beden işçisi olarak çalışmakta, genç kadınların bazıları temizlik işlerine gitmektedirler. Kimi kadınlar geçimlerinin bir kısmını kapı kapı dolaşarak temin ettikleri yiyecek ve paralarla sağlamaktadırlar. Büyükşehirlere göç eden ailelerin çocuklarının öğretmen, polis vb devlet memuru oldukları bilinmektedir. Hınzerevekte geçim tarım ve hayvancılığa dayalı olup bir süreliğine gurbete gidip inşaatçılık, şoförlük gibi mesleklerle işgal edenler bulunmaktadır.

Geçmişte Poşaların ekonomik faaliyetlerinde taşımacılık ve elekçiliğin başı çektiği görülmektedir. Bunun yanı sıra taş işçiliği, inşaat ustalığı, tarım, avcılık ve hayvancılık da mevcuttur. Poşaların elekçilikle ilgili sözlü tarihlerinden yukarıda bahsedilmişti (Bkz. Köken). Geçim kaynakları geçmiş ve günümüz bağlamında ayrılmadan alfabetik sırayla ele alınacaktır.

3.1. Avcılık

Devrin ileri gelen kişileriyle ava çıkan Poşalar bilinmektedir. Eşeğe "akıç", av için kullandıkları tazılara ise "azık" diyen Poşalar, tazıları 8 yaşlarından sonra kocamış olarak görür artık ava götürmezlermiş:

KK:1 Av tüfeğinin iyisini takar omzuna gider. Birazda ağır işçileri vardı Nihat Bey'in (Edibe Paşa'nın abisi). Biraz da onlar katılırdı onlara. Tavşan mı gelecek, ördek mi gelecek, yaban kazı mı vuracaklar beraber yiyip beraber gelecekler. Şimdi ne muhabbetiniz var ne de gidenimiz var. Öyle olunca üç tane tavşan gelirdi. Değneğe takar asardı. Bir uçundan Nihat Bey tutar bir ucundan da Ülfet."

3.2. Elekçilik, Selecilik ve Seyyar Satıcılık

Hınzeverek'te elek ustaları bilinmektedir ve çok eski zamanlarda "elekçilik" önemli bir gelir kaynağıyken günümüzde bu mesleği yapan kalmamıştır. Elekçilik yapan sülaleye "Poşa" denmektedir:

KK:4 Eski zamanlardan, mesela bizim köyün ağır sanayisi vardı. Elekçiydiler. Onlar da Erzincan'dan gelme. Bir ağa, maraba olarak yanına almış ihtiyaç olur diye. Şimdi köyümüz oldu Poşa. Yoksa onları alıp yanında ağa ikame etmiş.

KK:5 Arpa, buğday elekleri vardı şu kadar. Hah onların asıl ustaları bizim bu köyde.

KK:4 Ağır sanayi, Bayburt'un ağır sanayisi. Ama şu an onlar kalmadı şimdi hep gitti. Tükendi. Poşa sülalesi yapardı.

Bayburt merkezinden yapılan derlemede elekçiliğin geçmişi, nasıl yapıldığı, malzemenin nereden tedarik edildiği, elek ve sepetlerin kullanım alanları/ mali değerleri gibi pek çok konuda önemli bilgiler yer almaktadır. Seleler için kullanılacak çubuklar Maçur'dan (Harmanözü) kesilmiştir:

KK:1 En önceleri Poşalık çubukla olurdu. Gidip bağlardan çubuk keserler. Çamurlu yerlerden, "ot" derler çubuklara, oradan arabalara yükler getirirler. Kapının önüne dökerler. Kaç saat kavurur, kısıka vurur çubuk selesi yapılır. Seleleri yapıyorlar. Güzelce bütün çubuklar bağlarıyla birlikte sudan geçirilir. Şimdi seleyi yaptı ya bir sele kıymetli zamanda yüz lira. Bir adam alırdı yüz lira. Şimdilerde sele yapıyorlar ama bizim seleler öyle seleler değiller. Yüksek olur, ekmek koyarlar arabalara yerleştirirler.

Geçimlerini sağlamak için eşeklerle köylere gidip kalbur, elek, sele satmaları seyyar satıcılıklarını başlatmıştır. Dokumacılık Poşalar arasında yoktur; çul, halı, kilim gibi ürünler satın alma yoluyla temin etmişlerdir. Kalbur ve elek örerler, bu ürünlerin yapımında koyun, keçi, dana derisi kullanırlarmış. Uzun yıllardır elek ya da kalbur yapan kimse yoktur:

KK:1 Köylere giderdik. Kalbur, elek, sele satardık. Eşek olmasa ne ile giderdik. Eşeklerin çulları ayrı, yatakların üstüne attığımız çullar ayrı

KK:1 Bak orada bir tane tahta var. Onu suya koyarız. Islanacak, temizleyeceksin. Tahtaya atıp, kasapların bıçakları var ya onlarla kazıyıp yere çakacaksın. Tahtada kuruyacak. Tahtada onun suyunu alacaksın. Sırım çekeceksin. Sırımı da her adam çekemez. Suyu atıp bükeceksin. Bükülü ıslanacak. Bükülmez ise gözü düşmez. Altının zarını çekiyoruz buna sırim denir. Hani kalburun altı ip gibi görünür. Ustalar orada tıraş ediyorlar. Güzelce bitirir atar suya ıslar. Tekrar teşinen bükeceksin.

Köyde kalbur-elek yapımıyla ilgili usta kalmamıştır. Poşalar sülalesi, elekçiliğe dair bilgiye sahip değildir:

KK:8 ben o zamanları görmedim yok, benim babam da görmemiş ta asırdan varmış. Benim hayatım geçti inşaatçılık. Bu tuğla muğla bu çatı matı bu işleri de ben yapıyorum.

3.3. Hayvancılık

Merkezdeki Poşaların hayvancılıkla ilgileri yoktur. Hınzeverek'te hayvancılık (bilhassa büyükbaş) önemli bir geçim kaynağıdır. Toplu yemeklerde, misafirler geldiğinde yetiştirilen bu hayvanların yeri vardır. Devletin yaptığı, tarımla ilgili düzenlemelerin hayvancılığa sekte vurduğu görülmektedir:

KK:5 Bak karşı köyün arazi var burada. Orada beş bin dönümden fazla hazine yeri çıktı. Bunu oraya taşı da adamın masrafı azalsın. Benim hayvancılık yapıyorum ben, benim önceden tarlaların arasında bu genişlikte tumplar vardı, onlarda bizim hayvanlarımız otlardı. E şimdi bunu birleştirdin hazine yeri çıkarttin, onları oraya götür de bu yoldan buraya benim hayvanıma otlak kalsın. Bizim önceden tumplarımız falan vardı yetiyordu. E benim turplarımı götürdüense ben hayvancılığı niye burada yapayım? nereden geçiniyorum, nerede yapacağım? bunları taşı o yana da burada bana mera çıkar.

KK:7 bizim köyümüzün de mezrası var ama çok uzak 250 hayvanı o daracık yollardan mezraya götürmek imkânsız.

KK: 5 Ha bizim yayla buralar işte. Onu da orman yaptık diye dikmişler onları, ora da kapalı hayvan da baktırmıyorlar hani orman yaptın bununla niye ilgilenmiyorsun? Kuruyanları niye değiştirmiyorsun? niye o kalan yerlere de devam etmiyorsun? işte hocam, ne diyorum her şeyin başında insan gelir.

Buzağıya “dana”, bir yaşındaki danaya “mozuk”, mozuktan sonraki aşamada hayvanın dışisine “düğe” erkeğine “tosun” denmektedir. Tarlalarda genellikle mart ayında başlayan çift sürmede öküzler ve atlar kullanılmıştır. Çift sürme araçları “saban” ve “kotan”dır (KK:7). Otlak kurumuş, pulluk sarmıyorsa toprağın sürülme zamanı gelmiştir (KK:6).

Hayvanlarda pek hastalık görülmez, kırık-çıkık gibi vakalarda geçmişte sınıkçılar hayvanları da tedavi edermiş (KK:5). Hayvanları otlatma vakti sabah altıda başlar, akşam beş buçukta biter. Köyün hayvanlarını sahiplerine göre ayırt etmek için damga, boyama gibi herhangi bir işaretleme kullanılmamaktadır. Hayvanların sahiplerini, yaşadıkları yeri bildikleri ve bunun için de kimsenin hayvanının bir değerine karışmadığı belirtilmektedir. İşaretlemeye sadece yeni alınan hayvanlarda ve bir süreliğine ihtiyaç duyulmaktadır (KK:6).

KK:7 Bizim sığır, davar mavar dışarıda yatmazdı,köye gelirdi

KK:6 Yok yok yeni mal alırsanız, alışveriş olur da yeni mal alırsanız ona damga vuruyorlar boya bir şey belli olsun diye. Yok sahibini tanıyorsa ona bir şey olmazdı geliyor o kendisi. Garip mal olursa yeni aldıysan ona boya vuruyorsun belli olsun. Yani sürüye katılıyor ya belli olsun.

Köyün hayvanları dağda “meydanlık” denen yerde toplanır, oradan otlatılmaya götürülür. Hayvanların kaldığı yere “ahır”, ahırın üst kısmına “sekü” denilir. Hayvanların ıslısından yararlanmak için halk bu kısmı etkin bir şekilde kullanır:

KK:5 Çoban değil halktan hemen hemen herkesin vardı seküsü, bizde tandırlar vardı. Tandır yanardı onun üzerine “iskemle” derdiler onu yapardılar onda ısınırdılar. Tandır başında hikayeler anlatılırdı. Televizyonumuz, radyomuz her şeyimiz onlardı.

“Kurt ağzı bağlama” denilen ve beslenen hayvanları kurtlardan korumak için kullanılan yöntemi geçmişte köyde uygulayan belli kişilerden söz edilir:

KK:7 Kurt ağzı benim dayım bağlardı, öldü dayım da. O okurdu vallaha ben onu bilemem hacı şimdi yani, okur üfler kendisi biliyordu. Kurdun ağzını bağlardı, kurt gelmez ona bir şey yapmazdı. Dayımdı o benim, o da öldü rahmetlik oldu.

3.4. Tarım

Köyde geçmişten beri geçim kaynağı ekseriyetle tarım ve hayvancılıktır. Hayvanların satışından elde edilen gelir yetersizdir. Tarım için en önemli araçlardan olan traktörü almak isteyenler ancak yurtdışında çalıştıktan sonra bunu edinebilmektedir. Başka işler yapmak isteyenler gurbete (genellikle İstanbul’a) gidip çalışmaktadır. Zamanla köylerin daha bakımlı ve ulaşılabilir hale gelmesi, gurbette yaşayanların geri dönmesini sağlamıştır:

KK:4 İstanbul'a gider inşaatta çalışırdılar. Önceden buralarda çizmesiz dolanamazdık. Çamurdu her yer, çıkamazdık, bak benim köyümün şehirden bir farkı yok şimdi. İBB'de otobüs şoförüydüm. Ben emekli oldum da geldim buraya. Bak traktörüm, hayvanlarım var. Hayvanlarla uğraşıyorum. Demirözü kooperatifinden Bayburt'a minibüs kullanıyorum. Yani emekli oldum diye bırakmadım.

KK:7 o zamanlar yurtdışında çalışacaksın ki burada bir traktör alsın.

Köyde genellikle şeker pancarı, arpa, yonca, buğday tarımı yapılmaktadır. Köy civarına yapılan barajdan önce kuraklığın olduğu, barajla birlikte her yerin yeşerdiği söylenmektedir. Suyun planından

ve paylaşım şekllinden pek memnun olunmasa da kısmen olumlu görülmektedir. Yapılan planlama “tump” denilen ve hayvanların otlatıldığı sınır arazilerin paylaşımında sorunlar oluşturmuştur. Tarıma fayda sağlayan durum, hayvancılığı sekteye uğratmıştır. Köydeki ekonomik, tarımsal ve hayvancılıkla ilgili sıkıntılarının yerel yönetimler ve bakanlıklar bazında pek görülmediği düşünülmektedir. Birtakım faaliyet ve hizmetler yapılsa da bunların takibi, iyileştirilmesi noktalarında eksiklikler vardır:

KK:5 Baraj çok güzel oldu da hocam, bu toplulaştırma yaptılar bunu yanlış yaptılar. Çok plansız, projesiz yaptılar bunu tersten başlamışlar. Önce bu araziye bölüp düzün bir şekilde yapacaktılar sonra su tesisatını ona göre yapacaktılar. Bunlar suyu yapıp ondan sonra şey yaptılar. Kayda değer olumlu bir şey değil.

KK:7 Yok, kimisinin tarlasında iki üç tane var kimisinin tarlasında hiç yok.

Köyde 70 yaşını görebilen nadir insan vardır, halk bunu köy yaşamının yıpratıcılığına bağlamaktadır:

K4: “Bizim burada daha yani köylüyüz bilmiyorum artık şeyinden mi oluyor buralarda insanlar tez çöküyor. “

Günümüzde meyve yetiştirme, ağaç dikme ile ilgilenen köy sakinleri de görülmektedir. Karasal iklim meyve çiçeklerine zarar vermediği müddetçe meyve yetiştirilebilmektedir:

KK:8 Bayağı da ağaç dikmiş dere yatağına babam, adamda ağaç dikme sevdası var. Şimdi dere yapılıncı hepsini kestik, mecburen. Bu sefer yolun üst tarafına ben bu sefer ağaç dikmedim de meyve ağacı diktim. Kiraz, vişne, elma, armut. Mükemmelde oluyor yani. Yeter ki çiçek zamanı “üşük” olmasın. Bazen oluyor ki bayağı kış geri geliyor tam çiçek zamanı çiçek hemen dökülüyor.

3.5. Taş ve İnşaat Ustalığı

46

Köyde inşaatçılık, taş ustalığı mesleklerinde yetişmiş insanlar mevcuttur. Bu meslek alanı çok eski zamanlardan beri orada mevcuttur. Hâlen ustaların kimi mesleklerini köylerinde ve civarda, kimleri gurbette icra etmektedir:

KK:8 Vallaha meslek şu taş duvar var ya babamın, amcamın mesleği taş duvarıydı. Taş söküp, dağların o sökülecek yerlerinden taş söküp getirir duvar yapardılar. Yevmiye usulü çalışırdılar.

KK:10 Bizim köyde genellikle kalıp, demir, duvar ustaları bulunur. Soğuk demircilik yok. Tandırları eski kadınlar yapardılar. Onlar ölünce Devetaşı köyünden yaptırdık. Sonra da Şanlıurfa'dan gelip satıyorlar. Goşgoş dağıtmış babam, tatlı bir bitki. İlacı da yapılmış biz bilmiyoruz. Kökleri köstebekler (gözsüzler) toplar bir yere götürür biz de buluruz. Evelik ve madımağı sürekli toplar ve yeriz.

Köy evlerinin duvarları, köyün taş ustalarınca yapılmıştır. Bu duvar tipine “çift duvar” denilmektedir ve yalıtım açısından faydalıdır. Taşların birleştirilmesine çamur, ağaç kullanılmıştır. Taş seçiminden yerleştirilmesine, köşelerin şekillendirilmesine kadar çeşitli bilgi ve yöntemlerden bahsedilmektedir. Yapılarda kullanılan teknikler yapının türüne göre değişik adlar almaktadır:

KK:8 Önce bir taşta yön vermen lazım, düzlemen lazım yanını yöresini. Taşı taşın yanına koyduğün zaman birbirini sevmesi lazım, iki taraflı yapılır yani. Şimdi bizim buradaki duvarlar ekseri 50-60cm kalınlığı yani çift duvar. Bir usta içten çalışır, bir usta dıştan çalışır. O şekilde yapılır. O zaman nerede çimento bulacak adam nerede kum getirip harç yapacak. Hep çamurla yapılmış yani. Bak köşelere mesela duvara hep bağ atarak. Diyelim şuna nasıl bir bağ vermiş? Bak üstten büyük taşı koymuş onları bağlamış. İkisi de büyük olabilir ama önemli olan bağı yapmak. Birbirine bağlamak, aynı, iç duvar da aynı. Çift oluyor çünkü niye hem dışarı düz olacak hem içeri düz olacak. Onlara da bazı ustalar böyle bir-iki metre kalktıktan sonra ağaç atabilirler. Tekrar ağacın üstüne devam edebilirler. O ağacın sebebi ne? duvarı birbirine bağlamak. Hem içeriden hem dışarıdan. İki ağaç koyarlar anladın mı? o şekilde o seviyede dolanırlar, onun üstüne duvarı bir daha devam ederler niye çünkü onu bağladığı duvarın ne

içeriye dışarı yıkılma şansı var. **Kiriş**, taban atıyor. İşte o taban attığı zaman bunu teraziye alıyor eğri büğrü gitmemesi için. Onun üstüne de ağaçları kirişleri atıyorlar. **Mertek** de kirişle aynı işi görür ama mertek dediğin var ya, meraklerde veya damlarda olur. Aynı kirişleri atarlar komple aralarına şu kalınlıkta. Devam eder döşerler, ondan sonra üzerine ot sererler, onun üstüne çamuru vururlar. Çamurun üstüne de tekrar toprak atarlar ki kalın olsun alttaki, su geçmemesi için veya alttaki sıcaklığı üste çekmemesi için.

4. Halk Takvimi, Isınma Yöntemleri, Halk Hekimliği

4.1. Halk Takvimi

Araştırmadan elde edilen halk takvimiyle ilgili veriler sınırlıdır. Teknolojinin halk takvimi öğelerini unutturduğu görülmektedir. Bitkilerin yetişmesi ve ay adları ile ilgili sınırlı bilgi şu şekildedir:

KK:5 Hasata pişme zamanı denir. Ot, yonca çiçek açtığı anda; diğerleri de buğday falan yetiştiğinde hasat edilir.

KK:6 Eski aylarım adları: zemheri birinci ay, gucuk ikinci ay, mart aynı değişmiyor, abrul, abruldan sonra mayıs ayı, mayıstan sonra kiraz var. Orak var, ekim var. Koç ayı var, sığır koyan (12.ay).

4.2. Isınma

Köyde geçmişte kullanılan yakıtlar hayvan gübrelereinden elde edilen “tezek, saçma”dır. Hayvan gübresinin en küçük parçası bile zarar edilmemektedir. Zamanla kömür de ısınma için kullanılmaya başlanmıştır. Tezeğin yaş haline “mayıs”, toparlak olanına “saçma”, ince olanına “huşgi” denmektedir. Tezeğin yakıt olarak kullanılabilmesi için “taşla sıkıştırma, kurutma, zincir yapma, kumul” evrelerinin tamamlanması gerekmektedir:

KK:5 Hayvan gübresini sererdik onu taşla falan sıkıştırdık. Bir ay falan kururdu öyle ondan sonra kare kare kesilirdi bir zincir yapardılar. Onu üç dört evreden geçirdi. Zincir yapardılar ondan sonra kumula gelirdi. Kumul (gübreinin dışarıda durması) finali olurdu. Kumuldan sonra da kumulda bir ay dururdu ondan sonra içeri taşınırdı. Dışarıda yapılır da kurulması için aralıklı böyle yuvarlak bir şekilde yaparlardı. Her taraftan rüzgarlanır böylece kururdu. Güzden yağışı falan almadan içeri taşınırdı.

KK:7 Kuruyunca bunun bir toparlak olanı saçma, ince olanı huşgi, hah onu da hayvanların altına serer tekrar değerlendirirdiler.

4.3. Halk Hekimliği

Derleme esnasında halk hekimliği konusunda kendisine başvuru alan kişilere rastlanmamıştır. “Doğum” başlığı altında verilen, çocukların yürüyememesi, huysuzluğu, sarılık hastalığı gibi problemlerin giderilmesinde çeşitli inanç ve uygulamalar bulunmaktadır. Örneğin çocuklar kurbağa tutup korkup da sağır olduklarında kurşun döktürülmektedir. Hastalıkların tedavisi için günümüzde genellikle modern tıp tercih edilmektedir. Sınıklılar köyün halk hekimliğinde önemli yer teşkil etmiş olmakla birlikte günümüzde temsilcisi kalmamıştır. Bazı hastalıklar için hocalara gidilmeye devam edilmektedir:

KK:7 Adamın kolundan kırığından çıkığından da anlıyordu da öldü o adam. Benim çocuk hastalandı da benim kız da rahatsızlandı da ne yaptysak bir çaresini bulamadık buradaki hoca da bir şey anlamıyordu. Civarda bir hoca vardı, götürdük ona da o çare buldu da iyi oldu. Okudu üflemiş su vermiş, getirdi içirdi işte iki üç gün sonra hiçbir şey kalmadı, düzeldi.

5. Sosyal, Kültürel ve Dinî Hayat

5.1. Kadın ve Erkeklerin Rollerini

Gerek Hınzeverek'te gerekse Bayburt merkezdeki Poşalarda kadın ve erkeklerin hayatlarına eşit derecede katkı sağladıkları görülmektedir. Ağır, güç gerektiren, dışarıyla ilgili işler erkeklerin; nispeten daha hafif, fazla güç gerektirmeyen, evle ilgili işler kadınların sorumluluğundadır. Eski zamanlarda gelinler "hizmetkar" olarak görülmektedir, şu an durum böyle değildir:

KK:9 Kadınlar ahıra gider süt sağar, sobayı yakar, yemeği yapar. Tarla işlerine erkekler bakar. Bahçeyi kadınlar (sebze vb).

KK:10 Kız çocuğu da erkek çocuğu da aynıdır bizde. Akşam yemeği yiyinceye kadar gelinlerimiz ve torunlarımız bizimledir. Yemekten sonra herkes evine gider.

KK:1 Bir kızım var küçük. Benim kocam gitti askere. Uşak da benle. Kaynatam zalim. Düşe kalka nereye gidersem kaynanamla. Kaynatam dedi 'Ben size hizmetkar getirdim karıma.' Dedim hizmetkar getirdin ama her yerde hizmetkar kadın.

"Evlilik" başlığında belirtildiği üzere, yuva kurulmasında başlangıçta annelerin seçimi önemli olsa da nihai karar babaya aittir. Erkeklerin sosyal alanları konaklar, köy odaları gibi özel mekânlarda iken kadınlar evlerinde bir araya gelirler. Düğünlerde delikanlılar oynar, eğlenirler; fakat genç kızların böyle durumları yoktur.

5.2. Konak (Köy Konağı) Geleneği ve Özel Günler

Köy konağı geleneği, Bayburt'taki mahalle odası geleneğinin köydeki karşılığıdır. Bu mekanlar düğün, cenaze gibi önemli geçiş dönemlerinin erkeklere ait sosyal alanlarıdır. Taziyeler burada, kız istemenin son adımı burada olur. Köy konağı, mahalle odasından farklı olarak, köye yatılı gelen misafirlerin ağırlandığı yerdir. Köyün ileri gelenlerine ait bu birkaç yapı, köyün tamamına hizmet eder.

Halkın tamamı bir konak sahibi olmasa da herkes misafir için dizayn edilmiş bir "oda"ya sahipti. Köy konaklarında kış mevsimlerinde her akşam bir araya gelinirdi. Bahar gelip de "iş" mevsimi başlayınca kadar buluşmalara devam edilirdi. Bu sosyal ortamlarda çocukların ve gençlerin davranış kurallarını, kültürü, dinî bilgileri öğrenmeleri sağlanırdı. Düğünler, cenazeler, misafirler, Ramazan mukabeleleri için konaklarda toplanılırdı:

*KK:10 Büyüklerimiz masal anlatırdı, belli kişiler. Özellikle **Köroğlu** anlatılırdı türkülerle beraber, sazsız. Erkekler köy odasında toplanırdı, çocuklara odanın alt kısmında oturur dinlerlerdi ve hizmet ederlerdi oradakilere. Büyükler makatta, küçükler aşağıda otururdu. Yazın iş dönemi olduğundan kışın toplanılırdı. "**Muhammediye**" okurlardı. Karabey diye biri vardı o çok okurdu. Bir yandan okur bir yandan ağlardı. Peygamber efendimizin savşlarda çektikleri, methi anlatılırdı Muhammediye'de. Büyükler de mukabele okurdular. Köy odalarımız misafirperverliğin simgesi, oturup kalkmayı bilen insanların yetiştiği, dostlukların olduğu yerd. Günlük köy konaklarında buluşulurdu. 3-5 konak yanardı, erkekler giderdi. Erkek misafirler oraya götürülürdü. Şimdi de hepimizin yatılı misafir için ayrı yerde odamız var.*

*KK:5 **Düğün** olduğunda düğünlerde toplanılır. Bir **karar** alınacak, köyün bir şeyi oldu orada toplanılacak, **cenaze** olur orada toplanılır. Kime gelirse yatılı kalacak, araba var şimdi herkesin altında. Eskiden kimse **misafir** gelirse o misafir ederdi konakta.*

*KK:7 Şahsın odası vardı **cüz okuturdu** mesela. Bir buçuk ay cüz okuduk, ondan sonra da işte ramazan geldi diye bırakırdık.*

*KK:10 Şu anda köyde yaşayanların en büyüğü benim. **Dede Korkut**'tan da anlatılırdı. Hiçbirini hatırlamıyorum.*

Konak kültürü, çevre köylerle olan bağların da merkezindedir. Bu kültürün ortadan kalkmasının sosyal alanda tesirleri olumsuz görülmektedir:

KK:10 Çevre köyler düğünlerde birleşirdi (Cebre- Çakırözü, Çiftekaş). Hâlâ daha ölülerimizde birbirimize gideriz. Onlar misafir geldiğinde koyun-kuzu keserdik. Şimdi onların hepsi bitti. Günde 3 tane 5 tane koyun kestiğimiz günler olurdu. Büyükler öldükten sonra da konak kültürü bitti. Konaklarda beyler birbirlerini “neden ayağını uzattın” gibi bahanelerle cezalandırır, koyun kesilmesini isterlerdi. Maksat hareketlilik olsun, birlikte yemekler yensindi.

5.3. Misafirperverlik

Hınzevrek köyü, misafirlere değer verildiğini gösteren pek çok geleneğe sahiptir. Düğün ve cenaze kısımlarında anlatılanların yanı sıra “Tanrı misafiri” için daima hazır olma durumu gözlenmektedir. Bunun için akşamları hava kararmadan ışıklar yakılmaktadır:

KK:10 Bizim köyümüz eskiden beri misafirperverdir, tarihi köydür. Hava kararmadan ışıkları yakardık ki yolda olanlar, Tanrı misafirleri gelebilsin. Eskiden bu köylerin hiçbirinde cami yoktu. Cuma'ya bu köye gelenler için toprak bacalara hasır, kilim sererdiler yemek verirdiler. Herkes gücünün yettiğini getirir milleti yedirir yollardı.

5.4. Hamam Kültürü

Hamam kültürü, Bayburt ili merkezine özgüdür. Gelin hamamı gibi özel durumların dışında hamamda hiyerarşik bir düzenin gözetildiği anlaşılmaktadır. Hamamda yenecek yiyeceklerden hamama gidilecek güne kadar pek çok konuda kurallar vardır. Hamama gitmeden bulgur pilavı yenilmelidir ki hamama dayanılabilsin. Devrin Bayburt'unda meşhur, sözü geçen ve zengin bir kadın vardır “Edibe Paşa”. Poşalar arasında ise aynı pozisyondaki kişi “Vesile”dir. Bu kadınlar hamama gideceği zaman Galer Mahallesi (Tuzcuzade) iki fayton gelirmiş. Bir faytona Vesile binermiş bir faytona Edibe Paşa, hamamla evleri arasındaki kısacık yolu asla yaya olarak gitmezlermiş. Edibe Vesile'ye “Vesile biraz pilav sal da getir hamama” diye haber salarmış. Bu kişilerin kurnaları kendilerine özelmış ve onların hamamda olduğu gün kimse hamama gidemezmiş. Hasbelkader gidip de yıkanmak isteyen olursa kafasına hamam taşı indirilirmiş (KK:1).

5.5. Bayramlar

Bayramlarla ilgili olarak elde edilen veri oldukça sınırlıdır:

KK:1 Bayram akşamı evin yaşlılarıyla altı-yedi tepsi börek yapılırdı. Delikanlılar sabah camiye giderdi.

5.6. Yılbaşı Kutlamaları

Hınzevrek köyünde eskiden 1 Ocak'ta yılbaşı kutlamalarının yapıldığı, bu kutlamalarda delikanlıların kılık değiştirerek kapı kapı dolaşıp yiyecek topladıkları anlatılmaktadır. Bunun bir bereket ritüeli olduğu anlaşılmaktadır. Zira toplanan yiyecekler köy konaklarına getirilip gençlerce toplu olarak yenmekte, sohbetler edilmektedir:

KK:10 Yılbaşı'nda (1 Ocak'ta) gençler dolanırdılar evleri. Kimisi iki kız yapardılar “Arap” gelirdi, “şişman” gelirdi, kılık değiştirirdiler, oyun yapardılar. Yarma, bulgur, yağ, yumurta toplardılar. Köy konağında toplanır yerdiler, muhabbet ederdiler.

5.7. İnanç

Köyde ziyaret denilen yer, caminin bahçesindeki iki yatırdır. Bu yatırların kime ait oldukları tam olarak bilinmemektedir, yürüyemeyen çocuklar için ziyaret edilmektedir. Köyün hemen yukarısında Hz. Ali'nin Taşları denen bir yer vardır. Burayla ilgili bir hikâye olsa da yerin etrafında gelişen herhangi bir ritüel yoktur:

KK:10 Caminin içinde iki yatır var. Sünürlü imamlarmış onlar. Hz. Ali'nin taşları denen yere Hz. Ali'nin geldiğini iddia ediyorlar. Ama gelmemiş. Taşların üstünde kılıcının resmiyle atının ayaklarının izi var. Burada özel olarak yapılan bir şey yok.

Çok eski dönemlerde tepelere yağmur duasına çıkıldığı anlatılmış olsa da uygulamayı gören kimse yoktur:

KK:10 Önceden yağmur duası için tepelere çıkardılar. Dua eder döner gelirdiler. Önceleri kurban murban keserlermiş ben görmedim.

Sonuç

Bayburt, geçmişçi çok eski dönemlere uzanan tarihî bir şehirdir. Bu sebeple süreç içinde birçok farklı milletin yerleşim yeri olmuştur ve en az iki bin yıllık bir Türk yurdudur. Bu şehirdeki Poşalar genelde şehir merkezinde ve Hınzeverek köyünde yaşayan az sayıda bir nüfusa sahiptir. Erzincan'daki akrabaları dışında, Türkiye'deki hiçbir Poşa topluluğuyla herhangi bir bağları yoktur. Mülakata katılanlarca Poşa kavramı bir nevi sosyal statü olarak kabul edilmekte ve halkın geçmişte "Paşa" iken fakirleştikten sonra "Poşa" olarak anılmaya başlandığı aktarılmaktadır.

Kimi zaman bir gruba dahil olmak ya da bir kimliği üstlenmek bir dönüşüm deneyimine neden olur. Böylece etnik grup yeni ve kuvvetli bir birincil kimliğe sahip olur. Bayburtlu Poşa kimliği de böyledir. Saha araştırmasında görülmektedir ki Poşalar, Bayburt'un yerli halkı ile son derece uyum içerisinde yaşamaktadırlar. Dil, inanç ve gelenek açısından tamamen Türk kültürünü benimsemiş ve Bayburt halkından neredeyse farkları kalmamıştır. Çoğu Poşa, eski geleneklerini bilmemekte, "Çingene" etnisitesini de kesinlikle kabul etmemektedir. Kökenleri ve anayurtları hakkında verdikleri bilgiler birkaç başlıkta toplanabilir ve birlik teşkil etmez. Erzincan'da yaşayan Poşalarla akrabalıkları olmakla birlikte Bayburt Poşaları daha uyumlu, kanunlara ve toplumsal düzene uyan insanlar olarak bilinmekte ve kendilerini böyle tanımlamaktadırlar. Poşalar açısından yerli ve köklü olmak, Bayburt ile sınırlandırılmıştır.

Geçmiş dönemlerde elekçilik, yük taşımacılığı gibi işlerle uğraşan Poşalar günümüzde çoğunlukla çiftçilik, işçilik gibi işlerle geçimlerini sağlamaktadırlar. Onları diğer insanlardan ayıran en belirgin özellik evlerinin beyaz boyalı olmasıdır. Dünya nüfusunun yaklaşık olarak %1 ila %2'sini temsil eden kızıl/ turuncu saç rengine Bayburt Poşalarının pek çoğu sahiptir. Yerel halk Poşaları bu fiziksel özellikleri, daima yüksek sesle konuşmaları ve beyaz kireçli evleriyle tanımaktadır. Bayburt ağzında "poşa gibi gezmek" deyimini bulunmakta ve sürekli bir yerlere giden, yerinde durmayan insanlar için kullanılmaktadır.

Çalışma esnasında bilgilerinden yararlanma fırsatı yakalanan Hesna Gezici, araştırmanın tamamlandığı sırada vefat etmiştir. Bayburt Poşalarının en yaşlı, saygı duyulan, sevilen ve tanınan bireyi hayatını kaybetmiş olsa da ilerde belki bir daha erişilmesi mümkün olmayacak bilgilerin kayıt altına alınmasını sağlamış ve kültürün aktarımını sağlamıştır.

Sonuç olarak söylenebilir ki Bayburt Poşaları tamamen Türk kültürünü kabul etmiş, Türk kültür havzası içerisinde eriyerek Bayburt kültürüne uyum sağlamışlardır. Bu uyum toplumsal çerçevede değerlendirildiğinde olumlu bir durum olarak görülebilirse de somut olmayan kültürel mirasın aktarılamamasına örnek teşkil ettiği gerçeği de yadsınamaz.

Kaynak Kişiler					
Kaynak Kodu	Kişi	Adı	Yaşı	Mesleği	İkamet yeri
KK:1		Hesna Gezici	90	Ev hanımı	Bayburt/Merkez
KK:2		Selma Akkoyun	64	Ev hanımı	Bayburt/Merkez
KK:3		Ayşe Dağıstanlı	60	Ev hanımı	Bayburt/Merkez
KK:4		Turgut Atli	56	İnşaatçı	Hinzeverek (Çatalçeşme)
KK:5		Şenol Atsız	64	Çiftçi	Hinzeverek (Çatalçeşme)
KK:6		İsmail Atsız	60	Emekli-çiftçi	Hinzeverek (Çatalçeşme)
KK:7		Rasim Türk	64	Çiftçi	Hinzeverek (Çatalçeşme)
KK:8		Coşkun Aşüt	65	İnşaatçı	Hinzeverek (Çatalçeşme)
KK:9		Gülcan Atsız	50	Ev hanımı	Hinzeverek (Çatalçeşme)
KK:10		Asim Türk	67	Eski muhtar-çiftçi	Hinzeverek (Çatalçeşme)

Tablo 1: Kaynak Kişiler

Kaynakça

- ALANGU, T. (2020). *Türkiye Folkloru El Kitabı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- ÇETİN, E. (2014). "Çankırı Poşalarında Sosyal ve Dini Hayat". *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18 (3): 85-102.
- GÜVENÇ, B. (2019). *Kültürün ABC'si*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- GEZON, L., & KOTTAK, C. (2020). *Kültür* (2. Basımdan Çeviri). Çev. Ed. Akile Gürsoy. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- KOTTAK, C. (2021). *Kültürel Antropoloji* (16. Basımdan Çeviri). Çev. Ed. Akile Gürsoy. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- ÖZGER, Y. (2007). Akkoyunlu Dönemi Eseri Olarak Bilinen Bir Osmanlı Camii (Bayburt Hinzeverek/Çatalçeşme Köyü Camii). *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 21:69-80.
- SAYGIN, S., & HASTA, D. (2018). Göç, Kültürleşme ve Uyum. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 10 (3): 312-333.